

## **Konstantinopolis Latin İmparatorluğu'ndaki Kumanlar**

*Cumans in the Latin Empire of Costantinople*

(Çev. Ebru Emine OĞUZ)

**Aleksandar UZELAC\***

**Araştırmanın amacı:** Pontus bozkırları ve Konstantinopolis'teki kaçak Kumanların aralarındaki birliğin sonlanması, hattâ dağılmasına neden olan arka plan, şart ve etkenlerin analizi. Bazı kronolojik konu ve Kumanların Frenk askeri hareketlerine katılımlarına da dikkat çekilmektedir.

**Araştırma dokümanları:** En ünlüleri Bizans tarihçisi George Akropolites, Fransız vakanüvis Alberic (Aubry) de Trois-Fontaines ve Fransa Kralı IX. Louis'nin (1226 - 1270) biyografisinin yazarı diğer bir Fransız tarihçi Jean de Joinville'e ait olan, bu bölümde detaylandırılmış güncel kaynaklar.

**Sonuç ve çalışmanın orijinalliği:** Kuman ve Frenkler arasında 1239'un sonlarına doğru Konstantinopolis'te neticelenen ittifakın Batı dünyasında bir benzeri daha yoktur. Törene Frenk şövalyeleriyle birlikte katılan Kumanlar göçebe adetlerine göre hareket etmişlerdi. Sonuçta bu iki grup arasındaki 'kan kardeşliği' askeri bağlar sayesinde güçlenmiştir. Kumanları entegre etme girişiminin, yeni gelenler ile yerel nüfus arasındaki güçlü kültürel, sosyal farklılıklar ve aynı zamanda iç istikrarsızlıktan ötürü başarısızlıkla sonuçlandığı Macaristan'ın aksine, Konstantinopolis'teki Frenk eliti, göçebelerle uzlaşma ve ittifak adına herhangi bir engel bulunmadığı

---

\* Institute of History Belgrade, Serbia. E - posta: [aleksandar.uzelac@iib.ac.rs](mailto:aleksandar.uzelac@iib.ac.rs), Uzelac'ın bu makalesi, daha önce basıldığı Golden Horde Review (2019, vol. 7, no. 1, pp. 8-21, DOI: 10.22378/2313-6197.2019-7-1.8-21) adlı derginin izni ile yayınlanmaktadır, <http://goldhorde.ru/en/>. Türkçe'ye çeviren: Ebru Emine OĞUZ, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Tarih Bölümü doktora öğrencisi. E - posta: [ouzebru2000@gmail.com](mailto:ouzebru2000@gmail.com)

hususunda hemfikir idi. Halbuki Kumanların son derece dostane bir davranışla kabul edilmeleri gerçeği, Frenk liderinin onları yüksek bir saygı ile karşılaması ve geleneklerini muhafaza etmelerine izin vermesine rağmen aralarındaki ittifak kısa süreli olmuş ve de başarısızlığa mahkum idi. Bu durum, göçmenlerin yaşamsal anlamda desteklenmelerindeki yetersizlik, Latin İmparatorluğu'nda beliren Moğol tehdidi, kişisel otoritesiyle söz konusu ittifakın garantisi durumundaki Kuman lideri İona'nın 1241'deki zamansız ölümü gibi karmaşık iç ve dış faktörlerden dolayı meydana gelmiştir.

**Anahtar kelimeler:** Kumanlar, Latin İmparatorluğu, İona, Saronius, II. Baldwin, Moğol istilası, göçebe entegrasyonu.

### **Abstract**

**Research objectives:** An analysis of the background, circumstances and factors that led to the conclusion of the alliance between the Cumans and the Latin Empire of Constantinople, as well as its dissolution. Attention is also cast on some chronological issues and the participation of the Cumans in Frankish military campaigns.

**Research materials:** Contemporary sources in which this episode is detailed, the most important being works of Byzantine historian George Akropolites, French chronicler Alberic(Aubry) de Trois-Fontaines and another French author, Jean de Joinville, biographer of the French King Louis IX (1226 - 1270).

**Results and novelty of the study:** The alliance concluded in Constantinople in the fall of 1239 between the Cumans and the Franks was without precedent in the Western world. Together with the Cumans, the Frankish knights participated in a ceremony, performed according to nomadic customs. The 'blood brotherhood' was concluded between the two parties and the alliance was consequently strengthened through the martial ties. Unlike Hungary, where the attempts to integrate the Cumans ended in failure due to the strong cultural and social difference between the newcomers and the local population, as well as internal instability, the

Frankish elite in Constantinople was unanimous in its decision to compromise with nomads, and there was no opposition to such an alliance. However, despite the fact that the Cumans were accepted in an exceptionally friendly manner, being held in high regard by the Frankish leadership and allowed to retain their customs, the alliance did not last long and was destined to be failure. This was due to the complex internal and external factors such as the lack of resources for the sustenance of the immigrants, the Mongol threat that loomed over the Latin Empire, and the untimely death of the Cuman leader Iona in 1241, whose personal authority was a guarantee of the alliance.

**Keywords:** Cumans, Latin Empire, Saronius, Baldwin II, Mongol invasion, nomadic integration

Moğolların orta ve güneydoğu Avrupa'yı istila etmelerinin hemen öncesinde Kumanlar ve Latin İmparatorluğu arasında ilginç bir ittifak gerçekleşmişti. Konunun önemini düşünecek olursak, Konstantinopolis'e ait 'Kuman bölümü' nün neden günümüz tarihçilerinin bu denli ilgisini çektiği pek de sürpriz olmaz. Söz konusu tarihçiler arasında, Bizans tarihçisi George Akropolites (1220 - 1282), Fransız vakanüvis Alberic (Aubry) de Trois - Fontaines (adını, Alberic'in on üçüncü yüzyılın ilk yarısında keşişlik yaptığı Châlons-sur - Marne yakınlarındaki Trois - Fontaines Manastırı'ndan almıştır) ve bir diğeri Kral IX. Louis (1226 - 1270) biyografisinin yazarı ünlü Fransız tarihçi Jean de Joinville (1224 - 1317) bulunmaktadır. Ayrıca Latin İmparatorluğu'nda bulunan Kumanlar, ortaçağ Balkan tarihçiliği ya da göçebe dünya ile ilgilenen alimler arasında pek de bilinmeyen bir konu başlığıdır. Yine de modern tarihçilikte dikkatler daha sıklıkla bu ittifakın politik ve sosyal yönü veya sonuçlarından ziyade, kaynaklarda yer alan bazı özelliklerde yoğunlaştırılmıştır. İşte bu nedenle bu makalede tarihin bahsi geçen bölümü ayrıntılı bir şekilde ele alınacağı gibi, aynı zamanda da Hristiyan Avrupa ile ortaçağ göçebeleri arasındaki ilişki ve göçebelerin yerleşik dünyaya entegrasyonu açısından da değerlendirilecektir.

Bu metinde yer alan bazı olaylar 1239 - 1242 yılları arasında gerçekleşmiştir (kronoloji hakkında daha fazlası aşağıdadır), fakat Kumanlar ve Latin İmparatorluğu arasındaki iletişimin doğasını anlamak için birkaç on yıl öncesine, Dördüncü Haçlı Seferi zamanına geri gitmek gerekmektedir. Çok iyi bilindiği üzere 1204'te Konstantinopolis, yolunu Filistin'e doğru yöneltmiş olan çoğunluğu Fransız Haçlılarınca yönetilen ordu tarafından ele geçirilmişti. Bizans İmparatorluğu'nun düşüşü ve Konstantinopolis'te kurulan Frenk yönetimi, Hristiyan dünyasında muazzam bir etki yaratmış ve ortaçağ Balkanlarının siyasi grafiğini büyük ölçüde değiştirmişti. Bizans artık yoktu; onun kalıntıları üzerine Haçlı devletleri kurulmuştu.: Konstantinopolis'te bir Latin İmparatorluğu ve onun uyduları durumundaki Selanik, Atina, Ahaya. Eş zamanlı olarak Yunan bölgesinin batı ve doğu kıyıları boyunca Frankokrasi rakipleri ve Bizans'ın emperyalist görüşünün halefi olarak Epir Despotluğu'nun yanı sıra İznik İmparatorluğu yükselişe geçmekte idi. Devam eden yıllarda ise sadece Haçlı devletleri ve Yunan siyasi varlıklarının değil, aynı zamanda Assenid Hanedanlığının sözde II. Bulgar İmparatorluğu'nun da dahil olduğu sürekli çatışmalar gerçekleşmiştir. Güçlü ve yetenekli lider Kaloyan tarafından yönetilen Bulgaristan, kısa süreli de olsa, Dördüncü Haçlı Savaşı'ndan sonra güneydoğu Avrupa'da en önemli faktör olarak ortaya çıkmıştı. O, bölgesel siyasi ve askeri üstünlüğünü Assenid Hanedanlığı'nın, Danube'nin kuzeyi için Kuman gruplarının askeri yardımını elde etme becerisine borçludur. Kaloyan, bir Kuman prensesi ile evlilik yapmıştı (Akropolites, 2007: 140 - 141; Heisenberg & Wirth, 1903: 24; Pavlov, 2006: 12 -13; Popruzenko, 1928: 88) ve bu evlilik, diplomatik olarak Frenk Haçlılarına karşı Kuman Krallığı'nın desteğini sağlamaya gayret etmek anlamını taşımakta idi.

Bulgar ve Frenkler arasındaki husumet Latin İmparatorluğu'nun ilk yıllarında başlamıştı. Kaloyan, Trakya'daki Frenk kalesine karşı saldırı başlatmıştı. Bulgar ordusu ise, sayısı 10 - 14 bin arasındaki Kuman yardımcı birlikleri ile güçlendirilmişti (Marzials (çev.), 1921: 92; Pavlov, 1989: 32 -33)<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> Güvenilir Frenk şövalyeleri tarafından sağlanan en yüksek rakamın 14.000 olduğu, araştırmacı ve tarihçi Geofroi de Villehardouin (1150 -1215 tarafından genel anlamda kabul görmektedir Bu rakam biraz abartılı gelse de, aksini iddia eden herhangi bir bilgi

14 Nisan'da Kaloyan'ın birlikleri Edirne yakınlarında Frenkleri ağır bir yenilgiye uğratmıştı. Yunan ve Frenk çağdaşları bu mücadelede Kumanların çok önemli bir role sahip olduklarına ilişkin aynı fikirdelerdir (Akropolites, 2007: 139 - 140; Heisenberg & Wirth, 1903: 21 - 22; Marzials (çev.), 1921: 94). Daha önce göçebelere ait hiçbir tecrübeleri ve askeri taktiklerine ilişkin bilgileri bulunmayan Frenkler, rakiplerini küçümsüyorlardı. Orduları, yaşananların görgü tanığı olan Picari'den Robert de Clari'nin yazdığı gibi, ciddi bir tehditten ziyade deriler giymiş Kumanlardan çok, bir grup çocuğu andırıyorlardı (Riant, 1868: 84). Blois Kontu Louis'nin komutasındaki Frenk şövalyeleri geri çekilmiş gibi yaparak Kuman hafif süvari alayını tuzağa düşürmüştü. Sonuçta ordularının büyük kısmı ya katledilmiş ya da esir alınmıştı. Latin İmparatoru Flaman I. Baldwin (1204 - 1205) yaralanıp, Bulgarların eline düşerken, Blois Kontu Louis ise hayatını kaybetmişti. Kısa süre sonra ise pek de dürüst sayılamayacak yollardan, Bulgar başkenti Tirnova'da idam edilmiş; bunun nedeni ise sözde, Kaloyan'ın Kuman olan eşinin asil bir esire aşık olması şeklinde açıklanmıştı (Scheffer - Boichorst (ed.), 1874: 885; Pavlov, 1989: 33 - 34; Pavlov, 2006: 13 -14).

Savaş sürerken Frenkler bir de, 1206 yılının kış mevsiminde Rousion Savaşında (modern Ruskov) Bulgar ve Kuman orduları tarafından ağır yenilgiye uğratılmıştı. Kuman müfrezesi, Thierry de Termonde komutasındaki ağır şövalye kuvvetlerini bölme ve ayırmayı amaçlayan Kaloyan'ın savaş stratejisinde yeniden ana rolü üstlenmişti. Frenk şövalye Geoffroi de Villehardouin'in sözleri doğrultusunda Rousion'daki felaket, Edirne civarında yakın tarihte gerçekleşenlerle mukayese edilebilir idi (Marzials (çev.), 1921: 107 - 108; Pavlov, 1989: 34 - 35). Bulgar ve Kumanların, tahmin edebilecekleri üzere, birbirinden güçlü rakipler olduklarını kanıtlamaları pek de sürpriz sayılmadığı gibi onlara karşı sert bir tavır alınmasına da neden olmuştu. O süreçte onlar, Baldwin'ın erkek kardeşi ve Konstantinopolis tahtındaki halefi Flaman (Flander) Henry'nin (1206 - 1216) aynı yıl

---

bulunmamaktadır. Yani XII. yüzyılın sonunda, sayısı 10.300 olan Bulgaristan'da konuşlanmış Kuman birlikleri kayda değerdir; onların varlık ve güçleri Preslav'daki çağdaş yazıtlarda mevcuttur (Totev, 1985: 168).

vurguladıkları üzere, Batı Hristiyan dünyasının en güçlü ve acımasız düşmanları idiler (Henricus Imperator Constantinopolitanus..., 1822: 528).

Kaloyan'ın adeta yenilmez görünen ordularına rağmen, olayların gidişatı 1207 yılında, Bulgar komutan tarafından Selanik'in kuşatılmasıyla ani bir değişime uğramıştır. Kaloyan, kuşatma esnasında, büyük ihtimalle ordusundaki bir asil tarafından katledilmiştir (Kr'stev, 1999: 61 - 65)<sup>2</sup>. Kaloyan'ın ölüm tehdidinin sona ermesi ve Latin İmparatorluğu ile kuzey komşuları arasında yepyeni bir çağın başlangıcına işaret etmekte idi. İlerleyen yıllarda Flaman (Flanders) Henry ise, Kaloyan'ın Balkanlar'da geçici Frenk oluşumunun öncüsü olarak halefi Boril (1207 - 1218) ile diplomatik alanda anlaşmaya varmıştı.

Kaloyan'ın ölümünün ardından Balkanlar'daki Kuman etkisi önemli ölçüde azalmıştı<sup>3</sup>. Frenkler, önceki acı tecrübelerinden onların askeri potansiyel ve savaş stratejileri hakkında çok şey öğrenmişlerdi. Ancak o anda hiç kimse, sadece birkaç yıl sonra göçebelerin fazlasıyla ihtiyaç duyula, istenilen müttefikler haline geleceği ve Konstantinopolis Latin İmparatorluğu'nun Pontus bozkırlarındaki Kuman kaçakları ile işbirliği için adeta kumar oynayacağını düşünemezdi.

Otuzların sonlarında, güneydoğu Avrupa'nın siyasi tablosu yüzyıl başındakine oranla tamamıyla değişmiş görünmekte idi. Frenkler üstünlüklerini, Küçük Asya'daki Poimanenon (1224'ün başı) (van Tricht, 2011: 300 - 301) Savaşı'nda İznikli güçlere yenilmeleriyle kaybetmişler ve aynı yıl Selanik şehri, Epir Hanedanlığına geçmişti. Flaman Henry'nin uzun yıllar

---

<sup>2</sup> Kaloyan'ın ölümü, şehrin koruyucusu olan Aziz Demetrius'a yani ilahi bir müdahaleye atfedilmekte, "Aziz Demetrius onun vücuduna bir mızrak saplayarak, onu katletmiştir" denilmektedir (Riant, 1868: 85).

<sup>3</sup> Frenkler ve Kumanlar arasındaki anlaşmazlığa ilişkin, Tournai piskoposu Phillpe Mouskes'in kafiyeli kroniğinde 1224 yılı civarında geçen olaylara değinen belirsiz bir kaynak bulunmaktadır. Bununla birlikte söz konusu metinde yer alan 'Coumain' teriminin Kumanlar ile ilgisi bulunmadığı, ancak 'Comneus'un ise İznik imparatoru olduğu bilinmektedir (Reiffenberg (ed.), 1838: 408, vv. 23155 - 23180; van Tricht, 2011: 368 - 369, n. 63; Madgearu, 2016: 196).

devam eden görkemli günleri artık sona ermiş, Latin İmparatorluğu'nun Trakya'daki etkisi azalmıştı.

Epir tehdidi nihayet geçmişti; emperyalist başarı hayalleri ise 1230'da Maritsa Nehri'nin bir kolu olan Klokonitsa çatışmasında Kaloyan'ın kuzeni II. John Assen (1218 - 1241) tarafından paramparça edilmişti. Bu çatışmaya Kumanlar da ufak bir grup halinde, inançlı birer Assenid müttefikleri olarak katılmışlardı. (Akropolites, 2007: 178; Heisenberg & Wirth, 1903: 41). Yine de Epir'in düşüşünden, Avrupa topraklarında dayanak bulma gayretindeki İznik imparatoru yararlanmıştır. 1235 yılında en kötü Frenk rüyası gerçek olmuştu: II. John Assen ve İznik İmparatoru III. John Doukas Vatatzes (1222 - 1254) Frenkler aleyhinde aralarında anlaşmaya varmış ve bunu bir kraliyet evliliği ile taçlandırmışlardı (Dancheva - Vasileva, 1985: 136 - 138; Madgearu, 2016: 216 - 219). Bu koalisyonla yüzleşen, sayıca oldukça az olan Frenkler, birkaç ufak mücadelede rakiplerini yenmeye gayret etmiş ve Venedik donanmasının yardımıyla da Ortodoks güçlerine karşı Konstantinopolis'i savunmuşlardır. Bu olayların ardından kısa bir süre sonra İznik ve Bulgaristan arasındaki ittifak sona ermiş; onların saldırgan bir hal almaları ise Trakya'da Latin İmparatorluğu'na ait olan toprakların büyük oranda azalarak Konstantinopolis civarında birkaç şehirden ibaret kalmasına neden olmuştur ve bunun ardından ise Frenklerin durumları daha güvensiz bir hale dönüşmüştür

1238 yılında Latin imparatorunun saltanatı tecrübeli Narjot de Toucy'nin (Longnon, 1949: 182) eline geçmiştir. Bu zamanda Fransa'da bulunan genç imparator II. Baldwin Courtenet, kaybedilmiş olan Frenk topraklarının yeniden kazanılması adına toplanma çağrısı yapmak üzere gayret göstermekte idi. Venedik ve Fransa kralı ile gerçekleştirdiği zorlu görüşmelerin ardından, sözde sayıları 30 bin kişi ve 700 atlı şövalyeden oluşan muazzam bir orduyu toplamayı başarmıştı. Onun liderliğindeki ordu, 1239'un yaz sonu ya da sonbahar başlarında Macaristan ve Bulgaristan aracılığıyla Konstantinopolis'e dönmüştü (Scheffer - Boichorst (ed.), 1874: 946 - 947; Giebfried, 2013: 136, n. 18; Longnon, 1949: 181 - 182; Matthaei III, 1872: 517 - 518; Madgearu, 2016: 222 - 223). Dönüşünün hemen sonrasında ufukta

aniden bir müttefik belirmişti. Bu müttefik ise Moğol istilasından kaçan ve şu anda dikkatimizi üzerinde yoğunlaştırmamız gereken, Pontus bozkırlarından gelen Kumanlardan bir başkası değildi.

\* \* \*

Moğol saldırısının yankıları az bir zaman önce güneydoğu Avrupa'ya ulaşmıştı. 1237 yılında Cengiz Han'ın (Chinggisid) orduları, Orta Volga havzasında bulunan Kuman/Kıpçak gruplara karşı yapılan saldırıları üstlenmişti. Ancak adeta durdurulamayan Moğol fırtınası, batıya doğru birkaç Kuman göç dalgasına neden olmuştu. Onların Macaristan Krallığı sınırlarına doğru hareketlerini, doğuya gitmekte ve 1238 yılının başlarında Avrupa'ya ulaşan Dominikan seyyah, rahip Julian'ın mektubu kanıtlar nitelikte olup (Hautala, 2015: 378, 387); epeyce kalabalık bir kaçak grubunun Aşağı Danube'nin sol kıyılarında görünmeleri de muhtemelen aynı sene içerisinde. Çağdaş Bizans tarihçisi George Akropolites'e göre 'İskit (=Kuman) ırkı, onları kovalayan, deri çantalarının üstünde İster'i (=Danube) aşan ve beraberlerinde çocuk ve eşleriyle Haimos'u (=Balkan Dağları) geçen Tatar kılıçlarından kaçanlar idi<sup>4</sup>. Saldırıları öylesine şiddetliydi ki, Kumanlar ile daha evvelden ilişki kurmuş olan Bulgar İmparatoru II. John Assen dahi onları durduramamıştı. Yaptığı tek şey ise yeni gelenlerin Trakya'ya doğru 'otlama alanları olan Maritas Nehri'nin yukarı kısmındaki bölgeye, yani biraz daha güneye göçmelerin izin vermek' olmuştur. Akropolites'e göre Kumanlar önlerine çıkan her şeyi talan ediyor ve kısa bir zaman içerisinde de yerli halkın neredeyse tüm mallarını ellerinden alarak bölgeyi 'ünlü İskit Çölü'ne' çeviriyorlardı (Akropolites, 2007: 199 - 200; Heisenberg & Wirth, 1903: 53 - 54, Vasary, 2005: 63 - 64).

Akropolites İskitlerin sayısının binlere vardığını ifade etmektedir. Eski Bizans tarihçisi Nikephoros Gregoras (1295 - 1360) ise konuya ilişkin yapmış olduğu değerlendirmesinde bu rakamı 10.000 olarak vermekte ve bu da günümüz tarihçileri tarafından kabul görmektedir (Asdracha, 1976: 81; Nicephori, 1829: 36 - 37; Spinei, 2003: 302). Belirtilen bu sayı aslında 'çokluk'

---

<sup>4</sup> Tıpkı diğer o dönem Bizans yazarları gibi Akropolites de...(Shukurov, 2016: 90 - 92).

ifadesinden ziyade pek bir anlam taşımamaktadır. Hiçbir kaynak Kuman gruplarının gücüne ilişkin herhangi bir kanıt sunmazken; Bizans kaynaklarında yer alan göçebelerin nüfusundaki abartıyı göz önünde bulunduracak olursak, aileleleri ile birlikte dahi sayılarının birkaç bini geçmesinin zor olduğu tahmin edilebilir. Ancak Kumanlar, mevcut istikrarı hattâ Avrupa'nın köklü Hristiyan devletlerini de sarsabilecek kadar zorlu idiler<sup>5</sup>.

Akropolites'in verdiği bilgilere göre, “Bize daima tutkulu bir nefret besleyen Latin ırkının durumu, İmparator John (Vatatzes) ve (Bulgar Komutan) Assen tarafından gerçekleştirilen son saldırıya ilaveten toprak ve kalelerini kaybetmeleri; bize saldırmak için uygun bir an kollamaları nedeniyle daha da kötüye gitmiştir” Öncelikle Assen'i mağlup etmiş ve onunla barış anlaşması yapmışlardı. Sonrasında, onun beraberinde, İskitleri, barbarları, başıboş ve işgalcileri kendi tarafına çekerek, onları birkaç ufak iyilik ama büyük vaatler karşılığında suç ortağı haline getirmişlerdi (Akropolites, 2007: 200; Heisenberg & Wirth, 1903: 54 - 55). Söz konusu ilişkiler hakkında herhangi bir tarih bilgisi olmasa da, II. Baldwin'in 1239 sonbaharında Batı'dan dönüşünün ardından gerçekleştiği çok açıktır. Yani bu imparatorun Frenk - Kuman ittifakı yapıldığında orada hazır bulunduğu görülmektedir (Böylelikle, olayların geçtiği tarihin aynı yılın sonları olduğu söylenebilir, Alberc de Trois - Fontaines'in bahsi geçen olayların 'paucos annos' yani 1241'den birkaç yıl evvel gerçekleştiği bilgisi, bu şekildeki bir tarihlendirmeyi onaylar niteliktedir (Scheffer - Boichorst (ed.), 1874: 949).

---

<sup>5</sup> Akropolites'e ilave olarak, Kumanların trajik kader ve göçleri XIII. yüzyılın ortalarında oluşturulan bazı Slav uydurma hikayelerini de anımsatmaktadır. (Radoyichich, n 1960: 161 - 166; Uzelac, 2015: 58). Bu aynı zamanda, aralarında gelecekteki Memluk Sultanı Baybars el - Bundukdari'nin de bulunduğu, Bulgaristan'daki Kuman kaçaklarının yaşadığı talihsizlikleri detaylı bir şekilde anlatan İbn Tagrıberdi (1410 - 1470) tarafından Memlûk geleneklerinde de kayıt edilmiştir (Korobeinikov, 2008: 387, 398 - 400; Tizengauzen, 1884: 542). İbn Tagrıberdi'nin verdiği bilgileri sadece, Trakya'ya inen bir grupla değil, farklı Kuman grupları ile ilişkilendirmek mümkündür. Buna ilaveten ne ünlü coğrafyacı İbn Sa'id el - Mağribi, ne Slav uydurma hikayeleri, ne de Arap kaynakları Kumanlar ve Frenkler arasındaki ilişkiye dair hiçbir ayrıntılı bilgi vermemektedir.

Latin İmparatorluğu'nun lideri yeni gelenlerin askeri gücünü kavramada hızlı davranmıştı. Ayrıca Kumanların bölgeye ulaşmaları Frenklerin umutlarını olağanüstü bir şekilde kabartmıştı. Alberic de Trois - Fontaines menşenin Konstantinopolis olması gereken, Batı'da kilise çevrelerinde dolaşmakta olan: "Kral insafsız düşmanlarını idam edecek, fakat arkadaşlarının tümünü değil" ("Rex inimicosperdet iniquos non per amicos") şeklindeki biraz magazinsel olan kehaneti kaydetmiştir. Troi - Fontaines sözlerine şu şekilde devam etmiştir: "Kumanların gelişi bu kehanetin gerçekleşeceğine; Cennetin Kralı'nın arkadaşlarını değil Konstantinopolis'in düşmanlarını - Vatatzes ve Assen - ve Hristiyanların dostu olmayan barbar Kumanları yok edeceğine delalettir" (Scheffer-Boichorst (ed.), 1874: 949).

İttifak antlaşmasının ardından gerçekleştirilen tören bir diğer Fransız, Phillipe de Toucy tarafından detaylı şekilde açıklanmıştır. Joinville bu bilgisini, kendisinden on yıl sonraki jenerasyondan olan, Fransız Kralı IX. Louis'nin Haçlı Seferi hazırlıkları sırasında Kıbrıs'ta bulunduğu Narjot'un oğlu Phillipe de Toucy'e dayandırmaktadır (Joinville, Narjot de Toucy'den muhbir şeklinde bahsetse de bu ifadenin bir hata olduğu aşıkardır, zira Narjot de Toucy o tarihte hayatta değildir). Onun sözlerine göre: "Konstantinopolis kralı ile şehirdeki diğer varlıklı şahıslar, o tarihlerde Yunan imparatoru olan Vatatzes'e karşı destek almak üzere 'Kuman' adı verilen halk hususunda anlaşmaya varmışlardır (people que l'on appeloit Commains'). İmparator ve zengin kimseler ellerini keserek akan kanlarını büyük gümüşten bir kadehe akıtmışlardı ki, işte bu nedenle de söz konusu antlaşmaya riayet edildiği muhakkaktı. Kuman Kralı ('li roys des Commains') ve onunla birlikte varlıklı şahıslar da aynısını yaparak kanlarını bizimkilerle karıştırmışlar; karışımı şarap ve su ilave etmek suretiyle sertleştirmiş, ardından içmişlerdi ve tabii ki biz de... Ardından ise artık 'kan kardeşi' olduklarını belirtmişlerdir. Bu törende tuhaf bir de kurban etme olayı söz konusu idi: "Her iki taraf da birbirinin üzerine bir köpek salar, köpeği yakalayarak kılıçlarıyla parçalara bölerlerdi. Bunun anlamı ise şayet bir taraf diğerine karşı yenik düşecek olursa, tıpkı bu köpek gibi kılıçtan geçirileceği idi" (Joinville, 1874: 270; Marzials (çev.), 1921: 260).

Göçebeler ve Frenkler arasındaki bu ‘kan kardeşliği’ nin daha önce bir benzeri olmamıştı. Tören her ne kadar açıkça Kuman gelenek ve talepleri doğrultusunda yapılmış olsa da, antlaşmanın neticesi hemen orada gerçekleştirilmiş idi. Alberic de Trois - Fontaines’in ‘krallar’ (reges) olarak nitelendirdiği Iona ve Saronius isimli iki Kuman lideri kızlarını evlenmek üzere Latin İmparatorluğu’nun ruhani liderine vermişlerdi. Bailiff Narjot de Toucy, daha fazla saygı gören Kuman lideri Iona’nın yaşça daha büyük olan kızı ile evlenmişti. (‘Filiam vero regis Ione, qui videbatur esse maior in regibus Cumanorum, duxerat dominus Nargoldus balivus’). Kuman prensesi vaftiz edilmiş ve Narjot’nun 1241’deki ölümünün ardından rahibe olmuştu. Saronius’un iki kızı da Konstantinopolis’te vaftiz edildikten sonra kızlardan biri memur Geoffroy de Merry’nin oğlu William (Guillaume) ile, diğeri ise imparatorun kuzeni Hainautlu Baldwin ile evlenmişti (‘Saronius insuper traditor quidam duas habebat filias baptizatas in Constantinopoli, quarum unam duxit Guilelmus conestabuli filius, alteram Balduinis de Haynoco’) (Scheffer - Boichorst (ed.), 1874: 950). Alberic bu evliliklerin, bazı araştırmacıların da anlaştıkları tarih olan 1241 yılından önce gerçekleştiğini ifade etmiştir (Spinei, 2003: 303), ancak onun bu konuda yararlandığı metnin daha önceki olaylara ilişkin olduğu açıktır. İşte bu yüzden, mantıksal açıdan gördüğümüz kadarıyla, Joinville’in açıkladığı üzere Kuman geleneklerine göre yapılan tören ve Kuman prensesleriyle Frenk asilzadeleri arasındaki evliliklerin 1239 ‘un sonlarında gerçekleşen aynı antlaşmanın iki farklı bölümünden başka bir şey olmadığı varsayılmaktadır. Bu savaş bağları Batı’da gayet iyi bilinmekte ve bahsedildiği gibi Frenk asilzadesi Anseau ile Kuman liderinin kızının evlendiği yer olan Sur’da 14. yüzyıl William tarihinin Fransızca devamında yansıtılmıştır (Guilelmi, 1853: 1010)<sup>6</sup>.

Batı’dan gelen yardıma ilaveten aynı zamanda Bulgarlar ile gelişen ilişkiler ve Kumanlarla yapılan ittifak, Frenklere en ciddi düşmanları olan

---

<sup>6</sup> Sorudaki kişi muhtemelen Frenk yöneticisi olarak yüksek öneme sahip, Latin İmparatorluğu’nun yardımcısı ve 1237’de ölen Jean de Brienne’in ardından ve Narjot de Toucy’dan önce de gelecek yıl onun görevini üstlenecek olan Anselm (Anseau) de Cayeux’dan başkası değildir. Ancak bu bilginin doğruluğu oldukça şüphelidir, zira o dönemde Anselm de Cayeux’nun Yunan prensesi Eudokia Laskarina ile evli olduğu bilinmektedir.

İzник İmparatorluğu'na dair eşsiz bir fırsat sunmuştu. 1240 yılının yaz aylarında Trakya'da kaybetmiş oldukları toprakları geri kazanma adına savaş vermeye başlamışlardı (Dancheva - Vasileva, 1985: 149 - 150; Akropolites, 2007: 205, n. 3; Giebfried, 2013: 130; Madgearu, 2016: 223). Ana operasyon Çorlu (Tzouroulos) civarındaki kalede uygulamaya konulmuştu. Akropolites'e göre, Latin kuvvetlerinin üstünlüğü, İskitlerin adeta sonsuz addedebileceği ölçüde sayıca fazla olmaları ve kuşatılan kalelerin nicelik ve gücü İznik komutanı Petralyphas'ı şehri teslim etmeye mecbur bırakmıştır. Böylelikle Latinler Çorlu'yu bastırması ve Romalıları Constantine şehrine birer esir olarak götürmüşlerdi (Akropolites, 2007: 203; Heisenberg & Wirth, 1903: 58 -59). Frenlerin ümitleri fazlaydı; İmparator II. Bladwin kuzenini, İngiliz Kralı III. Henry'nin (1216 - 1272) başarısı ve çok büyük önem arz eden kalenin çevre arazileriyle birlikte ele geçirilmesi hususunda coşkuyla bilgilendirmişti (Matthaei, 1872: 54 - 55).

Böylece Kumanlar başarılı bir şekilde hayatlarına başlamışlardı. 1241'in başlarında Venedik donanması başkent civarında İznik gemilerini bozguna uğratmaya çabalarırken, Frenkler bir zafer daha elde etmişlerdi (Giebfried, 2013: 131). Bununla birlikte faaliyetler uydurma sebeplerle bir anda durmuştu ve aynı yıl Latin İmparatoru İznik ile iki yıllık ateşkes yapmıştı (Scheffer-Boichorst (ed.), 1874: 950). Bunun, Balkanlar dışında gelişen olaylardan dolayı olduğu tahmin edilebilir. Macaristan'a karşı olan Moğol saldırıları ise pek de tesadüf olamayacak bir tarihte, tam da 1241 baharında, ateşkesin yapılmasından hemen önce gerçekleşmişti. İlerleyişleri hakkındaki haberler muhtemelen geçici de olsa, Trakya'da düşmanlığın durmasına yol açmış ve sadece Frenkler arasında değil, aynı zamanda pek yakında Konstantinopolis'e karşı sadakatlerinden vazgeçecek olan Kumanlar arasında da endişeye neden olmuştur.

Burada Kuman yöneticilerine ilişkin bilgilerde dikkat edilecek tek nokta Latin kaynaklarından sağlanıyor oluşudur. Alberic, Iona ve Saronius adlı iki kraldan - ki ilkinin daha etkili ve aralarında fazla önem arzeden kişi olduğunu açıkça belirtirken - Joinville ise tek bir 'Kuman' kralından bahsetmekte idi. Böylece Joinville'in anlattığı o isimlessiz Kuman liderinin Iona'dan başkası

olmadığı açıkça görülmektedir. Iona vaftiz edilmemişti, tıpkı Narjot de Toucy gibi 1241’de vefat ettiğinde, Alberic’e göre göçebe geleneklerine göre defnedilmişti. Naaşı, Konstantinopolis’in duvarları dışındaki yüksek bir höyüğün altına konulmuş ve cenaze merasimi ise ona kendisini adayan gönüllü sekiz adamı ve adedi en az yirmi altı olan at eşliğinde gerçekleştirilmiş idi (Scheffer - Boichorst (ed.), 1874: 950).

Toucy ailesinden bir muhbir aracılığıyla Joinville, Iona’nın cenazesi hakkında pek çok şey öğrenmişti. İşte bu sayede Joinville, Kumanların “ne kadar derin bir mezar kazdıkları, o mezara Iona’yı koymadan evvel en ihtişamlı giysilerini giydirdikleri, ardından bir sandalyeye oturttukları ve yanına da en sevdiği atı ile yaşamında hep beraberinde olan en iyi yardımcısını da gömdüklerini” ilişkilendirmişti (...) Iona’nın yardımcı ve atının canlı bir şekilde mezar tahtalarının arasına yerleştirilmesinin ardından cenazedeki kalabalık ise ellerinde toprak ve taşlarla geliyorlardı. Onlar ölmeden önce, daha evvel orada gömülü olanların anısına, muhteşem höyüğün üzerine kaldırılıyorlardı” (Joinville, 1874: 270, 272; Marzials (çev.), 1921: 260). Bu haber her ne kadar fantastik ayrıntılar içeriyor olsa da, genel anlamda araştırmacılar tarafından güvenilir olduğu şeklinde değerlendirilmiştir (Guguev, 2009: 124 - 125).

Metinde, Iona’nın cenaze törenine ilişkin özellikler ayrı bir kenara bırakılmıştır. Zira onun ölümünün, detaylarından ziyade, müttefiklerin üzerinde yarattığı etki çok daha önemlidir. Alberic’in, ikinci Kuman lideri Saronius’u ‘hain’ olarak nitelendirmesi güç bir tesadüf olsa da, bunun için kesinlikle geçerli nedenleri vardı. Bu arada III. Joannes Vatatzes de boş durmuyordu. Frenkler ile yapılan ateşkesi, dikkatini Selani’teki - ki ikinci en önemli Yunan şehri olan Selanik topraklarının uzun vadede Konstantinopolis’e açılan bir yol olduğunu çok iyi bilerek - Epir Kalesi’ne karşı çevirmek için kullanıyordu. Kumanların 1241 yaz ayında gerçekleşen çatışma süresince orduda hazır bulunmaları da hayli dikkat çekicidir (Akropolites, 2007: 215 - 216; Heisenberg & Wirth, 1903: 65 - 66). Kuman halkının ya da en azından büyük bir bölümünün artık Saronius’un yönetiminde olduğu açıktır; bu da, 1241 yılının sonbaharında veya ertesi yılın

başlarında Frenklerin ayrılacakları ve böylece varolan ittifakı sonlandıracakları anlamını taşımakta idi.

\* \* \*

Önceki sayfalarda Kumanların Moğol saldırısından, Bulgar topraklarından geçişleri ve Konstantinopolis'teki hizmetlerinden sonra nihayet III. Joannes Vatatzes tarafından nasıl ele geçirildiklerini görmüştük. Hemen ardından ise sadece Trakya ve Makedonya'nın bir bölümüne yerleşmekle kalmamış, Küçük Asya'da Menderes Nehri boyunca Frigya'ya da yerleşmişlerdir. Ancak İznik Hükümeti, her şekilde bu yeni gelen halkın uyumunu bozmak istemişti. Bu, yeni olmamakla birlikte Roma/Bizans İmparatorluğu'nda oldukça iyi planlanmış bir uygulama idi. Vatatzes'in, Kumanların Yunan toplumuyla kaynaşması, özellikle Türkmen saldırılarını durdurdukları, doğudaki sınır bölgelere yerleşmelerini başarılı bir şekilde kolaylaştırması doğrultusundaki önlemleri halen çağdaşları tarafından takdir görmektedir (Charanis, 1961: 140 - 154; Akropolites, 2007: 217, n. 5; Korobeinikov, 2015: 37 - 38; Nicephori, 1829: 37; Shukurov, 2016: 92).

Kumanların, İznik Devleti ve Bizans İmparatorluğu'nun (1261'den sonrası) yeniden oluşumundaki rolü bu metnin kapsamı dışındadır. Ancak yeni gelenlerin toplu halde Bizans ordusunun yanında müstakil bir birlik oluşturduğunu hatırlatmak yeterli olacaktır (Shukurov, 2016: 92; Zhavoronkov, 1956: 136 - 137). Bu birlik, 1261 yılında General Alexios Strategopoulos idaresinde Konstantinopolis'in geri alınışı da dahil olmak üzere, 13. yüzyılın sonuna değin tüm savaşlarda Bizans ordusunun yanında hazır bulunmuştu (Pachmères, 1984: 189 - 190). Saronius'un (ya da Sığgan, araştırmacıların bunun Türkçe orijinal adı olduğuna dair speküle ettikleri üzere) yandaşları büyük ölçüde aralarında, bir yıl sonrası Sırp lider Stephen Duşon'a (1331 - 1355) olan hizmetleriyle ün kazanacak olan Bizans generali Sirgiannes'in de bulunduğu Bizans aristokrasisi ile bütünleşmişlerdi (Vasary, 2005: 67 - 68).

Burada cevabına ihtiyaç duyulan asıl soru ise başta verilen sözlere rağmen Frenkler ve Kumanlar arasındaki ittifakın neden sonuçta başarısız

olduğudur. Bizim bu husus ile ilgili, yani Kumanların neden Latin İmparatorluğu'ndan İznik'e geçtiklerine ilişkin kaynaklarımız sessiz kalmaktadır. Bu nedenle mevcut soruya duyarlı bir cevap bulabilmek ve buna neden olan koşulları anlayabilmek için kısaca dikkatimizi Macaristan'da geçmekte olan olaylar, bu olayların paralelinde Kumanların Latin İmparatorluğu'na yerleşimleri ve yine aynı dönem Arpad Krallığı'ndaki sürece çevirmek faydalı olur.

Gayet iyi bilindiği üzere, Cuthen (Kotyán) öncülüğündeki, sözde sayıları 40 bin olan Kumanlar ve aileleri<sup>7</sup> 1237 - 1239 yılları arasında Macaristan'a ulaşmışlardı. Onlar IV. Bela (1235 - 1270) tarafından oldukça iyi karşılanmışlardı. Kuman lideri vaftiz olmayı ve kralı vaftiz babası olarak görmeyi kabul etmişti, fakat Bela'nın amacı ise Kumanları karşılaştığı aşılması zor engeller karşısında gücünü arttırmak için kullanmaktı. Ülkedeki yerleşik nüfusun yeni gelenlere karşı duyduğu güvensizlikten dolayı kral ve krallığın ileri gelenleri arasında derin bir muhalefet mevcut idi. Sonuçta, 1241 yılı bahar aylarının başında bir çete Peşte kentinde Cuthen'i öldürdü. Bu olay üzerine Cuthen'in yandaşları güneye inmeden ve Sara Nehri'ni aşmadan önce şehrin merkezinde ayaklanıp kargaşa yaratmışlardı (Juhász, 1938: 559; 566 - 569). Sonuçta ise, güncel Dominikan kaynaklara göre Cuthen'in Kumanları "Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve komşu ülkelere" dağılmışlardır (Reichert, 1896: 307; Hautala, 2015: 349, 351). Bu, Moğolların Orta Avrupa'dan geri çekilmelerinden yaklaşık dört yıl sonra, bir kısmının 1245 veya 1246 yıllarında Macaristan'a dönmelerinden önce çok fazla çaba gerektirmiştir (Spinei, 2003: 308).

Kumanları kazanmak adına IV. Bela'nın yaptığı, onlara daha evvel Frenkler tarafından verilen benzer ayrıcalıkları vermek olmuştur. Kral, Kumanlara yerleşmeleri için toprak verirken aynı zamanda da en büyük oğlu ve halefi olan Stephen'ı, vaftiz olduktan sonra Elisabeth adını alan Kuman

---

<sup>7</sup> Bu sayı görgü tanığı Varadlı Roger tarafından verilmiştir (Juhász (ed.), 1938: 553 - 554). Her ne kadar bu konuda sıklıkla aynı kaynaktan alıntı yapılırsa da, abartılı olduğu şüphesizdir. Daha gerçek bir rakam Thuringa dükü Henry'nin 1242 tarihli mektubunda yer almaktadır ki, söz konusu mektupta Macaristan'daki Kumanların sayısının 20 bin olduğu ifade edilmektedir (Matthaei, VI, 1872: 77).

prensesiyle evlendirmiştir. Kumanlar, tıpkı yıllar önce Kuman - Frenk anlaşmasında yaptıkları gibi krala bağlılıklarına dair yemin etmişlerdi (Golden, 1997: 95 - 96). Bu olayda Kuman asilzadeleri “kılıçla iki parçaya ayrılmış olan köpeğin ölüsü üzerine yemin etmişlerdi” (“super canem gladio bipartitum iuxta eorum consuetudinem”) (Sinor D. John of Plano - Carpini's..., 1957: 203; Studemund, 1875: 220). Konstantinopolis'teki Kumanlar ile sıkı ve iyi ilişkiler içerisinde olan IV.Bela'nın, onların tecrübelerine aşına oluşu ve gelenekleri doğrultusunda yemin töreni gerçekleştirmelerine izin vermesinin önemini biliyor olması mümkündür.

Macar ve Frenkler arasında Kumanlarla ilgili çok büyük farklılıklar bulunmakta idi. Cuthen, kral ve krallığın ileri gelenleri arasındaki anlaşmazlıkların Kumanların entegrasyon çabalarını tahrip ettiği Macaristan'a vardığında ülkedeki iç koşullardan farklı olarak, Konstantinopolis'teki Frenk elitleri açıkça göçebelerle uzlaşma hususunda hemfikir idi. Konstantinopolis'te bu noktada hiç bir anlaşmazlık yoktu. Tüm Kuman liderleri kutsal törene iştirak etmiş; sayısı üçten az olmamakla birlikte, ittifakı güçlendirmek amacıyla imparatorluğun ruhani liderleri ile Kuman kadınları evlendirilmişlerdi. Ayrıca halkın eski inançlarına sadık kalan İona'nın durumu düşünüldüğünde, vaftiz olmanın Konstantinopolis'teki Kuman lideri tarafından özellikle ilgi görmediği anlaşılmaktadır. Bu manzara doğrultusunda ise Latin İmparatorluğu'ndaki şartların Macaristan'dan daha elverişli olduğu konusunu araştırabilir.

Frenklerin, Kumanlar ile işbirliklerinin sonucunu etkileyen hususlar gibi pek çok önemli konuda büyük bir dezavantaja sahiplerdi. Bu noktada Akropolites'in Kuman sadakatini güvence altına aldığı: “bazı ufak tefek iyiliklerle fakat büyük vaatlerle” sözü yeniden değerlendirilebilir. Bizans tarihçilerinin açıklaması şu önemli gerçeği gözler önüne sermektedir. Macarların hayırseverlikleri ve verdikleri, yerine getirilmesi zor sözler yanında Latin İmparatorluğu Kumanlara Macaristan'da farklı olarak biraz daha fazla şey sunmakta idi. Konstantinopolis civarında, ufak çapta, geniş ölçüde kentleşmiş olan bölgeden başka verilecek bir bölge olmadığı gibi barış zamanlarında savaştı olmayan aileleriyle birlikte olan, epeyce kalabalık

yabancı askeri birliklerin işesini temin etmek de imkansız idi. Burada kişisel faktör de bir rol oynamıştır, yani Kumanların Latin İmparatorluğu'na olan bağlılıkları liderleri İona'nın ölümünün ardından net bir şekilde azalmıştır.

Tüm bu faktörler, ittifakın zedelenmesi hususunda açıkça destek olmuştu ancak sadece bunlardan ibaret değil idi. Muhtemelen Kumanların Latin İmparatorluğu'na olan sadakatlerinin sarsılmasına, dolayısıyla fikirlerini değiştirmelerine neden olan başka bir güç vardı - Moğollar. Kuman mülteciler Orta Avrupa'daki savaşları süresince Moğolların ilk hedefleri olmuştu. Bu gerçek, Batu'nun IV. Bela'ya yazdığı, Dominikan Julian tarafından aktarılan, Moğol liderinin, Kumanları kabulünden dolayı Macar kralına açıkça saldıracağını ifade ederek hain intikamını duyduğu mektubundan net bir şekilde anlaşılmaktadır (Hautala, 2015: 380 - 381, 389). Konstantinopolis'teki Frenklerin (ki onların İznik ile 1241'de yapacakları ateşkesin hazırlıkları daha ayrıntılı açıklanabilir) benzer tehditleri almalarının imkansız olmadığı gibi; 1242'de Balkanlar'daki Moğol saldırıları süresince Latin İmparatorluğu, Sırbistan ve Bulgaristan'ın (aralarında Kumanların da bulunduğu) birer Moğol hedefi haline gelmeleri de tesadüf sayılmazdı. Macaristan ile benzer şekilde, Kumanların kabul edilmeleri üç Balkan ülkesine karşı gerçekleşen Moğol saldırılarına adeta bir bahane teşkil etmişti (Jackson, 2005: 65; Uzelac, 2015: 42).

Şimdiye dek görülmektedir ki, 1242 yılında Moğolların Latin İmparatorluğu aleyhindeki operasyonları tarihçilikte marjinalize edilmiş bir vakadır. Tüm bunlar Moğol - Frenk anlaşmazlığının yarattığı güçlü etki altında gerçekleşmiştir. Birkaç Avusturyalı vakanüvisin muhafaza ettiği belirsiz bir metinde onayladığı üzere İmparator II. Baldwin ve şövalyeleri Moğollarla iki defa savaşmıştır. İlkinde onları yenmeye çalışsalar da, ikinci seferde kendileri yenilmişlerdir (Rauch, 1793: 85; Vasary, 2005: 70). Sonunda ise bu yenilgi, imparatorun savaşta hayatını kaybettiğine ilişkin asılsız bir söylentinin Batı Avrupa'da yayılmasına yol açmıştır (Reiffenburg (ed.), 1838: 689, vv 31180 - 31183; Giebfried, 2013: 132). II. Baldwin ve Frenklerin Moğolları uzaklaştırma hususunda çabalarının az da olsa başarı ile neticelendiği halen anlaşılmaktadır. Suriyeli vakanüvis Gregory Abulfaraj (Bar

Hebraeus, 1225 - 1286) dikkat çekici, ilginç bir kayıda sahiptir. Abulfaraj Moğolların, Konstantinopolis şehrini alma hırsıyla Bulgaristan'dan Frenk topraklarına nasıl sokulduklarını, ancak Frenkler tarafından yenildiklerini yazmıştır (Budge (ed. & çev.), 1932: 398; Uzelac, 2015: 65, n. 3). Moğolların Latin İmparatorluğu topraklarını tahrip edebilecekleri kesin midir ve en azından bu yolda, genç ve deneyimsiz imparator II. Baldwin önderliğindeki IV. Haçlı Seferi mirasının koruyucuları hayal bile edilemeyen, hatta en zorlu Hristiyan güçlere karşı Moğol ilerlemesini kontrol etmek için bir şeyler yapabilmişler midir. Frenklerin, Kumanlara ve askeri taktiklerine karşı olan aşinalıkları düşünüldüğünde, Moğollarla uğraşmak üzere yaptıkları hazırlıklar pek de sürpriz olmamaktadır.

Kuman kaçakların nasıl başarılı bir şekilde İznik İmparatorluğu'na entegre olduğunu önceki sayfalarımızda kısaca açıklamıştık. Çok sayıda Kuman göç dalgasını daha geniş ve kapsamlı ölçüde tecrübe etmiş olan Bulgaristan'da da benzer bir süreç baş göstermişti. Kuman ruhani liderleri, 14. yüzyılın sonlarına kadar Bulgar toplumunun en üst seviyeleri, onların vaftiz olmuş torunları ve hatta ortaçağ Bulgar İmparatorluğu tarafından yönetilen çok sayıda kraliyet hanedanlığı veya hanedanlığın ayrıcalıklı bölgelerine kadar ulaşmışlardır. Tüm Balkan ülkeleri arasında, Kuman göçlerinden en az etkilenmiş olan Sırbistan'da bile yeni gelenlerin artık kalıcı bir şekilde yerleştikleri ve bazılarının kraliyet hizmetinde paralı asker olduklarına dair ikinci derecede kanıt bulunmaktadır (Uzelac, 2015: 103 - 105). Esas farklı olan ise Konstantinopolis Latin İmparatorluğu ile olan durumdur. Kumanların, bilhassa dostça bir tavır ve Frenk liderliği tarafından büyük ilgi ile karşılanmaları gerçeğine rağmen ittifakın ömrü uzun olmadığı gibi akıbetini etkileyen karmaşık iç ve dış faktörler nedeniyle kaderi de başarısızlık olmuştu. Bununla birlikte Frenkler, Kumanlar ile olan münasebetlerinden pek değerli dersler almışlardı. Moğol istilasından on yıl sonra Latin İmparatorluğu, Doğu Avrupa'daki Juchidler ile başarılı diplomatik ilişkiler kuran ilk Hristiyan gücü haline gelmişti. Bu, Kumanlı hain Saronius'un kızıyla evlenen, hiç şüphesiz ki eşi sayesinde de göçebe dünyası ve geleneklerinde iyi tanınan aynı kişi, yani imparatorun kuzeni Hainautlu Baldwin'in (Richard, 1992: 115 - 121; Uzelac, 2015: 62 - 75) üstlendiği diplomatik misyonun bir neticesi idi.

## Kaynakça

- Albrici monachi Triumfontium Chronicon. Scheffer-Boichorst P. (ed.). (1874). *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores*, XXIII. Hannoverae, Impensis Bibliopolii A. Hahniani, ss. 631 - 950.
- Asdracha C. (1976). *La Région des Rhodopes aux XIII<sup>e</sup> et XIV<sup>e</sup> siècles: étude de géographie historique*. Athènes, Verlag der Byzantinisch-Neugriechischen Jahrbücher,
- Charanis P. (1961). Transfer of Population as a Policy in the Byzantine Empire. *Comparative Studies in Society and History*, no. 3/2, ss. 140 - 154.
- Chronicon Claustro-neuburgense. Rauch A. (ed.) (1793). *Scriptores Rerum Austriacarum*, I. Vindobonae, apud Iosephum Stahel, ss. 1 - 126.
- *Chronique rimée de Philippe Mouskés*. Reiffenberg I. de (ed.), (1838). II. Bruxelles, M. Hayez.
- *Chronography of Gregory Abu'l-Faraj 1225–1286, the Son of Aaron, the Hebrew physician commonly known as Bar Hebraeus*. Budge E.A.W. (ed. & trans.), (1932). I. London, Oxford University Press.
- Dancheva-Vasileva A. (1985). *B'lgariya i Latinskata imperiya (1204–1261)* (Bulgaria and the Latin Empire (1204 - 1261). Sofia, BAN.
- Fratris Gerardi de Fracheto O.P. Vitae fratrum ordinis Praedicatorum. Reichert M. (ed.). (1896). *Monumenta Ordinis Fratrum Praedicatorum Historica*, I, Leuven, Typis E. Charpentier.
- Geoffroi de Villehardouin. *La conquête de Constantinople. Texte et traduction nouvelle avec notice, notes et glossaire*. Bouchet E.. (ed.). (1891). Paris, Lemerre.
- George Akropolites. (2007). *The History*. Macrides R. (ed. & tr.). Oxford, Oxford University Press.

- Georges Pachymérés. *Relations Historiques*, I. Failler A., Laurent V. (ed. & trans.). (1984). Paris, Société d'édition "Les Belles Lettres".
- *Georgii Acropolitae Opera*, I. Heisenberg A., Wirth P. (eds). (1903). Lipsiae, Bibliotheca Teubneriana.
- Giebfried J. (2013). The Mongol Invasions and the Aegean world (1241 - 61). *Mediterranean Historical Review*, no. 28/2, ss. 129 - 139.
- Golden P. Wolwes, (1997). Dogs and Qipchaq Religion. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, no. 50, ss. 87 - 97.
- Guguev Yu. K. (2009). Rasskaz Zhana de Zhuanvilya o pohoronah znatnogo kumana (Jean de Joinville's Story about the Funeral of a Cuman Noble). *Tyurkologicheskij sbornik 2007- 2008: Istoriya i kul'tura tyurkskikh narodov Rossii i sopredel'nykh stran* (Turkological Collection 2007–2008: History and Culture of the Turkic Peoples of Russia and the Neighboring Countries). Moscow, Vostochnaya literatura, ss. 124 - 145.
- Guilelmi Tyrensis Continuata belli sacri historia. Migne J.P. (ed.). (1853). *Patrologiae Cursus Completus, Series Latina*, CCI. Paris, Petit Montrouge, col. 893 - 1068.
- Hautala R. (2015). *Ot «Davida, tsarya Indiy» do «nenavistnogo plebsa satany»: antologiya rannih latinskikh svedeniy o tataro-mongolakh* (From David, "Emperor of India" to the "Hateful Plebs of Satan": Anthology of Early Latin Testimonies about the Tatar-Mongols). Kazan, Marjani Institute of History of Tatarstan Academy of Sciences Publ.
- Henricus Imperator Constantinopolitanus. De varia Latinorum in Imperio fortuna. (1822). *Recueil des Historiens des Gaules et de la France*, XVIII. Paris, Imprimerie Royale, ss. 527 - 529.
- Jackson P. (2005). *The Mongols and the West (1221 - 1410)*. Harlow, Routledge.
- Jean de Joinville. (1874). *L'Histoire de Saint Louis*. De Wailly N. (ed.). Paris, Typ. De Firmin Didot frères.
- Konovalova I.G. (2009). *Vostochnaya Evropa v sochineniyakh arabskikh geografov XIII–XIV vv. – tekst, perevod, komentariy* [Eastern Europe in the Works of the

Arabic Geographers of the 13<sup>th</sup> - 14th centuries – Texts, Translation, Commentaries]. Moscow, Vostochnaya literatura Publ.

22. Korobeinikov D. (2008). A Broken Mirror: the Kıpçak World in the Thirteenth century. *The Other Europe in the Middle Ages*. Curta F., Kovalev R. (eds). Leiden–Boston. Brill, ss. 379 - 412.

- Korobeinikov D. (2015). The Cumans in Paphlagonia. *Journal of Black Sea Studies*, no. 18, ss. 29 - 44.

- Kr'stev L. (1999). 'Chudesata na sv. Dimit'r Solunski' i uchastieto na alani i kumani pri obsadata na Solun v 1207 g. (The Miracles of St. Demetrius of Thessalonica and participation of Alans and Cumans in the Siege of Thessalonica), *Istoriya*(History),no. 4 - 5, ss. 61 - 65.

- Li estoires de chiaus qui conquissent Constantinoble de Robert de Clari en Aminois, chevalier. Riant P.E. (ed.). Paris, Jouaust, 1868.

- Longnon J. (1949). *L'Empire latin de Constantinople et la principauté de Morée*. Paris, Payot. 1949.

- Madgearu A. (2016). *The Assanids. The Political and Military History of the Second Bulgarian Empire (1185 - 1280)*. Leiden–Boston, Brill.

- Matthaei Parisiensis (1872). *Chronica Majora*, I–VII. Louard H. (ed.). London, Longman.

- *Memoirs of the Crusades by Villehardouin and de Joinville*. Marzials F. (trans.). (1921). London–Toronto, J. M. Dent & Sons.

- Nicephori Gregorae (1829). *Byzantina Historia*, I. Schopen L. (ed.) Bonnae, Impensis Ed. Weberi.

- Pavlov P. Srednovekovna (1989). B'lgariya i kumanite – Voennopoliticheski otnosheniya (1186 - 1241 g.) [Medieval Bulgaria and the Cumans – Military and Political Relations (1186 - 1241)]. *Trudove na Velikot'rnovskiya universitet "Sv. sv. Kiril i Metodiy"*(The Proceedings of the University of Veliko Tarnovo "St. Cyril and Methodius"), no. 27, ss. 7 - 59.

- Pavlov P. (2006). *T'rnovskite tsaritsi* [The Empresses of Tarnovo]. Veliko T'rnovo, DAR–RKh.

- Radoyichich G.S. (1960). Pandehovo skazanie 1259 g. (O Vizantii, tatarah, kumanah, russskih, vengrah, serbah, bolgarah) [The Legend of Pandech from 1259 (About Byzantium, Tatars, Cumans, Russians, Hungarians, Serbs and

Bulgarians)]. *Trudy Otdela drevnerusskoy literatury* (Proceedings of the Department of Old Russian Literature), no. 16, ss. 161 - 166.

- Richard J. (1992). À propos de la mission de Baudouin de Hainaut: l'empire latin de Constantinople et les Mongols. *Journal des Savants*, no. 1, ss. 115 - 121.

- Rogerii Carmen Miserabile. Juhász L. (ed.). (1938). *Scriptores rerum Hungaricarum*, II. Budapestini, Academia Litter. Hungarica, ss. 543 - 588.

- Shukurov R. (2016). *The Byzantine Turks (1204 - 1261)*. Leiden–Boston, Brill.

- *Sinodik tsarya Borila* (The Book of Boril). Popruzhenko M.G. (ed.). (1928). Sofia, BAN, 96 + clxxix p.

- Sinor D. John of Plano-Carpini's Return from the Mongols: New Light from a Luxembourg Manuscript. *Journal of the Royal Asiatic Society*, 1957, ss. 193 - 206.

- Spinei V. (2003). *The Great Migrations in the East and South East of Europe from the Ninth to the Thirteenth Century*. Cluj-Napoca, Center for Transylvanian Studies.

- Studemund W. (1875). Zu Johannes de Alta Silva De Rege et septem sapientibus – zweiter artikel. *eitschri t r deutsches lterthum, Neue Folge*, 1875, no. 6, ss. 221 - 249.

- Tizengauzen V.G. (1884). *Sbornik materialov, otnosyashchihysya k istorii Zolotoy Ordy, Vol. I: Izvlecheniya iz arabskih istochnikov* (Collection of Materials about the History of the Golden Horde: Excerpts from Arabic Sources). St. Petersburg, Imperatorskaya akademiya nauk.

- Totev T. (1985). Za kumani v edin nadpis ot Preslav (About Cumans on an inscription from Preslav). *Kulturata na srednovekovniya T'rnov* (Culture of Medieval Tarnov). A. Popov A., Velkov V. (eds). Sofia, BAN, ss. 158 - 169.

- Uzelac A. (2015). Latin Empire of Constantinople, the Jochids and Crimea in the Mid-Thirteenth Century. *Zolotoordynskoe obozrenie=Golden Horde Review.*, no. 3, ss. 62 - 75.

- Uzelac A. (2015). *Pod senkom Psa – Tatari i juzhnoslovenske zemlje u drugoj polovini XIII veka* (Under the Shadow of the Dog: Tatars and South Slavic Lands in the Second Half of the 13th Century). Beograd, Utopija.

van Tricht F. (2011). *The Latin Renovatio of Byzantium: The Empire of Constantinople (1204–1228)*. Leiden–Boston, Brill.

- Vasary I. (2005). *Cumans and Tatars – Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans 1185 - 1365*. Cambridge, Cambridge University Press.

-Zhavoronkov P.I. (1956). Polozhenie i rol' etnicheskikh grupp v sotsial'no-politicheskoy strukture Nikeyskoy imperii (Position and role of Ethnic Groups in the Socio-Political Structure of the Empire of Nicaea). *Vizantijskiy Vremennik* (Byzantina Kronika), no. 56, ss. 134 - 143.